

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŐTIRMALAR DERĐİŐİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research

Cilt: 14 Sayı: 77 Nisan 2021 & Volume: 14 Issue: 77 April 2021

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

AVRUPA MERKEZ BANKASI SİSTEMİNİN OLUŞUMU VE AVRUPA MERKEZ BANKASI KARARLARININ NİTELİĞİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME THE CREATION OF THE EUROPEAN CENTRAL BANK SYSTEM AND AN EVOLUATION ON THE QUALITY OF THE EUROPEAN CENTRAL BANK DECISIONS

Burcu ERDİNÇ*

Öz

Avrupa Merkez Bankası, ekonomik bütünleşme amacıyla yola çıkan Avrupa Birliği'ne ait kurumlardan biridir. Avrupa Birliği üyesi ülkeler, parasal konulardaki yetkilerini bu kuruma devretmişlerdir. Sadece ekonomik alanda değil, sosyal ve siyasal alanlarda da bütünleşmeyi amaçlayan Avrupa Birliği özellikle ekonomik bütünleşme alanında başarılı olmuştur. Ortak para birimi Euro'nun 1999 yılında kabulü ve 2002 yılında dolaşıma girmesiyle parasal birlik gerçekleşmiştir. Ulusal Merkez Bankaları ulusal para politikalarını belirlerken, Avrupa Merkez Bankası Birliğe üye ülkeler açısından ortak para politikaları belirlemektedir. Bu şekilde Avrupa Birliği'nin üye ülkeler arasında ekonomik entegrasyonun gelişmesi hedefine hizmet etmektedir. Birliğe üye ülkeler açısından fiyat istikrarını sağlamakta ve faiz oranlarını belirlemektedir. Öte yandan ortak para birimi olan Euro'nun üye ülkelerde kullanımını sağlamakta ve onu korumaktadır. Avrupa Merkez Bankası, üye devletlerce kendisine devredilen yetkiler çerçevesinde tüzük çıkarabilir; kararlar alabilir; tavsiye ve görüş sunabilir. Tüzükler genel kapsamlı olup üye devletlerin tümünde doğrudan uygulanırlar. Tüzükler ile kararlar Avrupa Merkez Bankası Sistemi'ne dâhil olan ülkeler bakımından bağlayıcı olup, uyulması zorunlu niteliktedir. Ancak tavsiye ve görüşler bağlayıcı değildir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Merkez Bankası, Ulusal Merkez Bankaları, Avrupa Topluluğu, Parasal Birlik, Eurosystem.

Abstract

The European Central Bank, by setting out from the objective of economic integration, is one of the institutions belonging to the European Union. The European Union member countries have transferred their monetary authorities to this institution. The European Union, which also has the objective of integration in the social and political areas, not only in the economic area, has especially been successful in the field of economic integration. With the acceptance in 1999 of the Euro, the common monetary unit, monetary unity was realized with its entry into circulation in 2002. While the National Central Banks determine their national monetary policies, the Union of the European Central Bank determines the joint monetary policies for the member countries. In this manner, the European Central Bank serves the target of developing the economic integration among the member countries of the European Union. It provides for price stability for the Union member countries and determines the interest rates. On the other hand, it provides for and preserves the use in the member countries of the Euro, which is the common monetary unit. Within the framework of the authorities, which are transferred by the member states to the European Central Bank, it can promulgate regulations/statutes, can make decisions and it can present recommendations and opinions. The regulations/statutes have a general scope and are directly implemented in all of the member states. The regulations/statutes and decisions are binding for the countries, which are included in the European Central Bank System, and have the attribute of being necessary to comply with them. However, the recommendations and opinions are not binding.

Keywords: European Central Bank, National Central Banks, European Union, Monetary Unit, Eurosystem.

* Arş. Gör., İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4103-0321>, burcu.erdinc@inonu.edu.tr

I. GİRİŞ

Merkez bankaları, fiyat istikrarını sağlamayı, enflasyon düzeyini kontrol altında tutmayı amaçlayan kurumlardır. Güçlü ekonomik yapıların oluşturulabilmesi adına devlet ya da özel kişilerce kurulan kurumlardır. İlk görülen örnekleri, savaş giderlerini finanse etme amacı taşımaktaydı (Turna, 2014, 42). Avrupa Merkez Bankası örneğinde görüldüğü üzere, bu kurumlar uluslar üstü bir yapılanma olarak da kurulabilmektedir. Aranılan kıstas, kurum kararlarının etkili olduğu bir ortak para birimi alanının varlığıdır. Merkez bankalarının geçmişi, 1600'lerde İsveç'te kurulan Riksbank'a kadar uzanmaktadır (Turna, 2014, 42).

Avrupa Birliği ekonomik, sosyal, siyasal alanlarda bütünleşmeyi esas alan başarılı bir bütünleşme hareketi olmuştur. Birliğin özellikle ekonomik bütünleşme noktasında başarılı olduğunun altını çizmek gerekir (Scheller, 2004, 15). Birlik, kendi para birimini oluşturmuş, gümrük birliğini sağlayarak üye ülkeler bakımından ithalat ve ihracat çitasını yükseltmiştir. Kendi para birimini oluştururken amaçlanan bütünsel ekonomik gelişimin sağlanabilmesi adına, Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi kurulmuştur. Birliğin gelişimi, dinamik ve aşamalı bir biçimde gerçekleşmiştir. Ekonomik topluluklarla başlayan süreç ekonomik, sosyal ve siyasal bir bütünleşme teşkil eden Avrupa Birliği ile tamamlanmıştır.

Avrupa Merkez Bankası (AMB), temeli ekonomik bütünleşmeye dayanan Avrupa Birliği'nin, üye ülkelerin parasal konulardaki yetkilerini devrettikleri bir kurumudur (Yazgan, 2003, 14). 1998 yılında, Ekonomik ve Parasal Birliğin sağlanması amacıyla kurulan kurum, tek başına para politikalarını yürütmektedir. Maastricht Anlaşmasıyla öngörülen Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (AMBS) çerçevesinde, üye devletlerin Ulusal Merkez Bankaları ile birlikte topluluğun para politikasını yürütmektedir. Öncelikli amacı, fiyat istikrarının sağlanması ve korunması olmakla birlikte; finansal istikrarın sağlanması da amaçları arasındadır (Akbakay, 2018, 3).

Parasal Birlik, genel olarak ilk on yılında başarılı bir ivme izlemiş, ancak sonrasında yaşanan finansal kriz süreciyle çeşitli sorunlar yaşanmaya başlamıştır (Kılıcı, 2012, 164 vd; Akbakay, 2018, 3 vd). Ancak ardından gelen yeniden yapılanma süreci, bu Birliğin kolay dağılmayacağını ve sağlam temellere sahip olduğunu kanaatimizce göstermiştir. Bu çerçevede; Parasal Birliğin oluşumu, AMB ve AMBS üzerine birtakım bilgilere ve değerlendirmelere çalışmamızda yer verilmiştir.

II. AVRUPA TOPLULUĞU'NUN OLUŞUMU

A. Birliğin İlk Dönemleri-Ekonomik Bütünleşmeler

1800'lü yıllardan itibaren Avrupa'da tükenmeyen bir savaş süreci yaşanmıştır. Yaşanan süreç, varlığını koruyan savaş tehlikesine son verebilmek adına, kıta ülkelerini birleşmiş bir Avrupa düşüncesine yöneltmiştir. Avrupa devletlerinin bu süreçte var olan sömürgeci tutumları, insan hakları ihlallerine ve devletlerin güç kaybetmelerine neden olurken, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği gibi güçlerin oluşumu ise Avrupa'da ayrışmalara neden olmuştur (Atay, 1998, 230). Avrupa'da birlik oluşturma çabasının, söz konusu iki gücün varlığından etkilenmediğini söylemek mümkün değildir.

Sadece Avrupalı devletleri değil, tüm Dünya ülkelerini etkileyen I. ve II. Dünya Savaşları'na Avrupalı devletler sebep olmuştur. Avrupalı devletlerin aralarındaki mücadelelerin etkileri geniş bir bölgede kendini göstermiştir. Dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, bir bildiri ile Avrupa'da barış ortamını tesis etme düşüncesiyle 9 Mayıs 1950'de¹ Avrupalı devletlere, savaşın hammaddeleri olan kömür ve çeliğin üretimine ilişkin kararlar alma yetkilerini uluslar üstü bir kuruma devretmeleri çağrısında bulunmuştur.² Avrupa Birliği düşüncesinin temeli olan Schuman Bildirisi'nde, Avrupa'da barışçıl ortamın özellikle Almanya ve Fransa arasındaki anlaşmazlıkların çözümlenmesiyle oluşacağı vurgulanmıştır: *"Avrupa birden bire veya tek bir plana göre oluşturulamaz. Önce fiili bir dayanışmayı yaratacak olan somut kazanımlarla kurulacaktır. Avrupa uluslarının bir araya gelmeleri, Fransa ile Almanya arasında çok uzun bir süreden beri var olan karşıtlığın ortadan kaldırılmasını gerektirir. Yapılacak her türlü girişim ilk önce bu iki ülkeyle ilgili olmalıdır."*³

¹ Birliğin temelini 09.05.1950 tarihli bildiri oluşturduğundan ilgili tarih "Avrupa Günü" ilan edilmiştir: *"Robert Schuman, Avrupa'da barışçıl ilişkilerin kalıcı şekilde kurulması gerektiğinin zaruri olduğunu belirterek daha sistematik ve organize bir Avrupa kurmak gayesiyle bir kanun teklifi açıklamıştır. "Schuman Bildirisi" olarak da bilinen bu tasarı, bugün Avrupa Birliği olarak kabul ettiğimiz kurumun yapı taşı olarak görülmektedir. 1985 yılında Milan'da yapılan Zirve sonrasında 9 Mayıs'ın, "Avrupa Günü" olarak kutlanması kararı alınmıştır."* Bkz. https://www.ab.gov.tr/_263.html, 25.10.2020.

² https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html, 25.10.2020.

³ Schuman Bildirisi için bkz. <https://www.tesadernegi.org/schuman-bildirgesi-9-mayis-1950.html?7106ac&7106ac>, 25.10.2020.

Ekonomik, sosyal, siyasal alanlarda amaçlanan birlik, bildirinin kabulüyle ilk olarak ekonomik alanda gerçekleştirilmiş oldu. 1951 yılında Paris Antlaşması ile "Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT)" kuruldu. Bugünkü Avrupa Birliği'nin ilk hali olan bu topluluk, kömür ve çelik üretiminin ülkelerin yetki alanlarından çıkarılmasını sağlamış ve barışçıl ortamın ilk adımı olmuştur.⁴ Bu topluluk, ekonomik bir bütünleşme sağlamakla birlikte, siyasi bir bütünleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Ülkelerin siyasi, yani yönetime ilişkin kararlarını devrettiği bir birliktir. Bu ilk bütünleşme hareketinde 6 kurucu devlet yer almıştır: Belçika, Fransa, Federal Almanya, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda. 1957 yılına gelindiğinde, kömür ve çelik alanında başlayan ekonomik bütünleşmenin, ilerleyen zaman içerisinde farklı ekonomik sektörlere yayıldığı görülmüştür. Bu gelişme üzerine, bir "Ortak Pazar"⁵ kurulması ve bu ortak pazarda mal ve hizmetlerin üye ülkeler arasındaki serbest dolaşımının sağlanması amacıyla "Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET)" kurulmuştur (Ülger, 2007, s.19-20; Keskin, 2016, 69 vd). Bu topluluğun kuruluş anlaşması *Roma Antlaşması*'dır (Keskin, 2016, 69 vd). 25 Mart 1957'de imzalanan Roma Antlaşması, 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girmiştir. Antlaşmanın 2. maddesinde topluluğun görevi çerçevesinde amacı da belirtilmiştir: "Topluluğun görevi, ortak bir pazarın kurulması ve Üye Devletlerin ekonomik politikalarının giderek yaklaştırılması yoluyla Topluluğun bütününde ekonomik faaliyetlerin uyumlu bir şekilde geliştirilmesini, sürekli ve dengeli bir büyümeyi, daha fazla istikrarı, yaşam standardının hızla yükselmesini ve Topluluğun bir araya getirdiği devletler arasında daha sıkı ilişkilerin kurulmasını sağlamaktır."⁶ Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuranların amacı, üye devletlerin ekonomik çıkarlarını birbirine bağlamak ve aralarında zorunlu bir işbirliği kurmaktır. Bu amaca hizmet edecek bir ortak pazarın kurulması, bu amacın bir parçası (Atay, 1998, 233) ve hatta temel gereği olmuştur.

Aynı yıl, nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanılmasını sağlamak amacıyla "Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM)" kurulmuştur. Kuruluş antlaşmasına göre EURATOM'un görevi, nükleer sanayilerin kurulması ve hızlı gelişimi için gerekli şartların hazırlanması suretiyle, üye devletlerde hayat standardının yükselmesine ve ilişkilerin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır.⁷ 1965 yılında imzalanan ve 1 Temmuz 1967'de yürürlüğe giren "Füzyon (Birleşme) Antlaşması" ile AKÇT, AET ve EURATOM birleşerek "Avrupa Toplulukları" adını almıştır. Topluluklar için tek bir Konsey ve Komisyon oluşturulmuştur. Sözleşmenin resmi adı, bu özelliğiyle ilişkili olarak "Avrupa Topluluklarında Tek Komisyon ve Tek Konsey Kuran Antlaşma"dır (Ülger, 2007, s.21). Ekonomik bütünleşme açısından bir diğer önemli aşama, gümrük birliği kurulması olmuştur (Keskin, 2016, 75). 1958'de yürürlüğe giren Roma Antlaşması'nda, tamamlanması için 12 yıllık bir süre öngörülen Gümrük Birliği, bu süreden önce 1 Temmuz 1968'de tamamlanmıştır (Ülger, 2007, s.21). Türkiye, Birliğe girmeden gümrük birliğini gerçekleştiren tek ülkedir. Türkiye ile AB arasında gümrük birliği 31.12.1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Ülger, 2007, s.27).

1973 yılındaki ilk genişleme dalgası ile topluluk üyelerinin sayısı Danimarka, İrlanda ve İngiltere'nin katılımıyla dokuza (9) yükselmiştir (Keskin, 2016, 74).⁸ 1981 yılında ise Yunanistan⁹ topluluğa katılmasıyla üye sayısı ona (10) yükselmiştir. 1981 yılını temel aldığımızda, AKÇT'nin kurulmasının üzerinden 30 yıl geçmiş ve Birlik hem faaliyet alanları hem de üye devletler bakımından genişleyerek yoluna devam etmiştir. 1986 yılında Avrupa Tek Senedinin imzalanmasıyla Ortak Pazar yeni hedeflerle büyümeye devam etmiştir (Keskin, 2016, 95 vd). Eş zamanlı olarak, 1986'da İspanya ve Portekiz de birliğe katılmıştır ve senette bu ülkelerin imzası vardır. İmzacı devletlerin, Avrupa Topluluklarını kuran antlaşmalarla hedeflenen amaçları

⁴ Topluluğun kuruluşuna ilişkin farklı bir görüş şu şekildedir: "Savaşın önce Almanya'nın denetiminde olan Ruhr ve Saarland havzalarının statüsü savaş sonunda önemli tartışmaya neden olmuştu. Almanya'nın savaş sonrası statüsündeki belirsizlikten rahatsız olan Fransa, söz konusu bölgelerin, o dönem endüstrisi için hayatı önem taşıyan kömür ve çelik zenginliği nedeniyle, uluslararası yönetim altına alınmasını istiyordu...9 Mayıs 1950'de dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Robert Schuman, hükümeti adına bir bildiri yayınlayarak, kömür ve çelik üretiminin ulus üstü bir örgütün denetimine girmesi teklifini ortaya atmıştır." İrfan Kaya Ülger (2007). *Avrupa Birliği'nin ABC'si*. Sinemis Yayınları, s. 16-17.

⁵ "Ekonomik işlemlerin serbestçe icra edilebildiği bir ortak Pazar kavramı; üye devletlerin birinin vatandaşı olan bütün gerçek ve tüzel kişilerin diğer bütün üye ülkelerde yerleşebilmesine, çalışabilmesine ve bulunduğu ülkede bu ülke vatandaşlarına uygulanan şartlar içinde ürettiği hizmetleri sunabilmesini içerir." Atay, 1998, s. 233.

⁶ Antlaşma metni için bkz. <https://www.ikv.org.tr/images/files/A2-tr.pdf>, 25.10.2020.

*Belirtilen internet kaynağında AB'yi kuran anlaşmaların Türkçe ve İngilizce metinleri yer almaktadır.

⁷ <https://www.ikv.org.tr/images/files/A3-tr.pdf>, 25.10.2020.

⁸ İngiltere, 23 Haziran 2016 tarihinde yapılan referandum sonucu aldığı Brexit kararı sonrasında, 31 Ocak 2020'de Avrupa Birliği'nden ayrılmıştır. Brexit konusuna ilişkin bilgi için bkz. Esra N. Kılıç (2018). *Brexit; Birleşik Krallık ve Euro-Bölgesi Açısından Sonuçlarının Değerlendirilmesi*. *Sakarya İktisat Dergisi*, C. 7, S. 1, s. 2 vd; Belgin Akçay/A. Aslı Bilgin (2017). *Brexit: Nedenleri ve İngiltere Ekonomisine Olası Etkileri*. *Avrupa Birliği Üzerine Yazılar*, Derleyen Belgin Akçay/Aylin Ege. Seçkin Yayınları, s. 223 vd.

⁹ Son dönemlerde ekonomik sıkıntılar çeken ülkenin, Birliğin para birimini kullanan ülkelerin oluşturduğu Euro Bölgesi'nden çıkma ihtimali doğmuştur. Euro'nun değer kaybetmesiyle oluşan enflasyon, fiyatların daha da düşeceği düşüncesiyle taleplerin geciktirilmesine yol açmıştır. Ekonomik birliğe zarar verici bu durum karşısında Merkez Bankası parasal genişlemeye giderek müdahalede bulunmuştur. Bkz. <http://www.haberler.com/euro-nun-deger-kaybetmesiyle-almanya-derin-nefes-6842614-haberi/>, 25.10.2020.

sürdürme isteği ve Avrupa siyasi işbirliğini kurma azminden bahseden Tek Senet, önceki kurucu antlaşmaları kapsamlı değişikliklere uğratmıştır.¹⁰

B. Maastricht (Avrupa Birliği) Antlaşması ve Sonrası Dönem

1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1990 yılında Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesi, Avrupa siyasi hayatını ciddi değişikliklere uğratmıştır. Sovyet rejiminin denetiminde olan Avrupa ülkelerinin demokratikleşmesini sağlayan bu süreç, Avrupa'da siyasi ve ekonomik bir birliğin kurulmasına yönelik çabaları daha da güçlendirmiş ve hızlandırmıştır. Avrupa Birliği'nin yapısal olarak oluşturulduğu ve daha önceleri kurulan toplulukların bu yapı altında birleştirilmesini sağlayan Maastricht Antlaşması 1 Kasım 1993'te yürürlüğe girmiştir (Keskin, 2016, 97 vd). Bugüne kadar yapılan ekonomik birlik vurgusu, bu antlaşmayla siyasi ve sosyal birlik üzerinde de aynı oranda yapılmıştır.

Bu süreç yeni bir kavram doğurmuştur: "Avrupa Vatandaşlığı" (Atay, 1998, 251 vd; Önüt, 2017, 89 vd). Maastricht Antlaşması ile Avrupa Birliği üyesi devletlerin vatandaşlarının Avrupa vatandaşı olduğu kabul edilmiştir. Üye devlet vatandaşlığı yerine geçmeyen bu ikincil vatandaşlık kişilere hukuki bir statü tanımaktadır (Önüt, 2017, 89). Ayrıca birlik vatandaşı sıfatını haiz kişilere bu statülerinden kaynaklanan birtakım haklar da tanınmıştır (Önüt, 2017, 89).

1995'te Avusturya, İsveç, Finlandiya Birliğe dâhil olmuştur. 1993'de yürürlüğe giren Maastricht Antlaşmasıyla, 1999 yılına kadar parasal birliğin tamamlanması kararlaştırılmıştı. Bu amaçla ilgili süreçte, 1998 yılında, Avrupa Merkez Bankası (European Central Bank) faaliyete geçmiştir (Akçay/Göçmen, 2012, 231). 1 Ocak 1999 tarihinde bankacılık işlemlerinde kullanılmaya başlanan Birliğin para birimi Euro, 1 Ocak 2002 tarihinde tedavüle çıkmış ve parasal birlik tamamlanmıştır. Avrupa Birliği üyesi 12 ülke ortak para birimi Euro'yu kullanmaya başlamıştır (Tanınmış Yücememiş, 2005, 71 vd).

Maastricht Antlaşmasıyla, Avrupa Birliği üç sütunlu yapıya kavuşmuştur. İlk sütunu "Avrupa Toplulukları (AKÇT, AET, EUROTOM)", ikinci sütunu "Ortak Dışişleri ve Güvenlik Politikası" ve üçüncü sütunu ise "Adalet ve İçişleri" oluşturmaktadır (Yazgan, 2003, 21 vd; Önüt, 2017, 19). İlgili antlaşmada parasal birliğin tamamlanması ile yetinilmemiş, siyasi birliğin de temelleri atılmıştır. Çalışmamız açısından Maastricht Antlaşması'nın önemi, parasal birliğin tamamlanmayı hedeflemesi noktasındadır.

Maastricht Antlaşması'nın "Ekonomik ve Parasal Politika" başlığında ortak para birimi konusunda yetkili olan AMB'ye ve üyelerin oluşturduğu sisteme ilişkin ayrıntılı hükümlere yer verilmiş.¹¹ Ekonomik politika, Antlaşmanın 3a maddesinde saptanan ilkelere uygun olarak rekabetin serbest olduğu ve açık pazar ekonomisi ilkesine saygı çerçevesinde yürütülmeleri gerekliliğini ifade etmektedir. Para politikası; ekonomik büyüme, istihdam artışı ve fiyat istikrarı gibi ekonomik hedeflere ulaşabilmek için paranın elde edilebilirliğini ve maliyetini etkilemeye yönelik kararları ifade etmektedir. Para politikası, açık piyasa işlemleri ve devamlı kolaylıklar gibi araçlarla yürütülmektedir (Turna, 2014, 51 vd). Antlaşmada "Para Politikası" başlığı altında yer alan AMB ve AMBS'ye ilişkin maddeler, ekonomik politikayı takip eden 105. madde ve devamındadır.

Maastricht Antlaşması'nın ardından 1997 yılında Amsterdam Antlaşmaları (Bütünleştirilmiş Haliyle Avrupa Birliği Kurucu Antlaşmaları) ve 2001 yılında Nice Antlaşmaları imzalanmıştır. 2004 yılında, Birlik tarihindeki en büyük genişleme dalgası yaşanmış ve Birliğe 10 yeni ülke katılmıştır.¹² 2007 yılında, Bulgaristan ve Romanya'nın ve son olarak 2013 yılında Hırvatistan'ın katılımıyla, Birlik 28 üyeden müteşekkil olmuştur. Ancak İngiltere'nin Brexit süreciyle üyelikten ayrılması ile Birlik 27 üyeli bugünkü sayısına ulaşmıştır.

2007 tarihinde imzalanan ve Birliğin daha demokratik bir yapıya kavuşmasını hedefleyen Lizbon Antlaşması, Avrupa Birliği'nin nihai senedi olmuştur (Keskin, 2016, 115; Bayram, 2010, 77 vd). Önceki düzenlemelerde AB'nin görevlerini yerine getiren kurumlar arasında sayılmayan AMB, Lizbon antlaşma ile birlikte bu kurumlar arasında sayılmaya başlanmıştır. Ayrı ayrı maddelerde düzenlenen AMB ve AMBS,

¹⁰ Özellikle Avrupa Ekonomik Topluluğunu kuran Roma Antlaşması'nın pek çok hükmünü değiştirmiştir. Bkz. Başlık II/Bölüm II, <https://www.ikv.org.tr/images/files/A4-tr.pdf>, 25.10.2020.

¹¹ Maastricht Antlaşması metni için bkz. <http://ataum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/209/2017/02/AB-A-Ingilizce.pdf>, 04.01.2021.

¹² Çek Cumhuriyeti, Estonya, Güney Kıbrıs, Litvanya, Letonya, Macaristan, Malta, Polonya, Slovenya ve Slovakya. Bkz. https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html, 25.10.2020.

aynı maddelerde düzenlenmiştir. Lizbon Antlaşması, Birliğe değişmez ve kalıcı kurumsal bir çerçeve sağlamıştır.¹³

Bugün gelinen noktada; Avrupa Birliği üye devletler bakımından coğrafi sınırların “sınır” teşkil etmediği bir bütünleşme haline gelmiştir. Üye ülkelerin çoğunluk itibarıyla tek bir para birimini kullanarak parasal birliği sağlamaları, gümrük birliği, insan hakları konularında yapılan çalışmalar, demokrasi ve hukuk devleti ilkelerinin ülkelerin yönetiminde değer kazanması gibi gelişmeler bütünleşme hareketinin başarılarından. İnsan hakları ve demokrasi alanındaki gelişmeler sadece üye ülkeler bakımından değil, henüz üye olmayan ancak adaylık müzakereleri süren ülkeler bakımından da olumlu sonuçlar doğurmuştur. Ülkemiz üzerinden örnekendirme yapacak olursak, Avrupa Birliği müktesebatı çerçevesinde AB ‘ne uyum sürecinde, ölüm cezasının kaldırılması, insan hakları boyutunda ciddi bir gelişme kaydetmemize yardımcı olmuştur.

III. TOPLULUĞUN EKONOMİK VE PARASAL BİRLİK BOYUTU

A. Genel Olarak

Ekonomik ve parasal birliğin başlangıcı, 1958’de yürürlüğe giren Roma Antlaşması olabilirdi. Ancak antlaşma, oldukça sınırlı amaçları içermiştir. Hatta Sözleşmeyi hazırlayanların akıllarında tek/ortak bir para birimi düşüncesi dahi henüz bulunmamaktadır. Birliğin bir diğer başlangıç noktası, binyılın sonunda, 1989 yılında Avrupa Konseyi’nin parasal birliği genişletme sürecini başlatmaya karar vermesi de olabilirdi. Ancak daha öncesinde, 1960’larda başlayan bir süreçten bahsedildiğinden parasal birliğin 1989’da başladığını ifade etmek tarihsel açıdan bir hata olurdu (Scheller, 2004, 15).

Parasal Birliğin (European Monetary Union) 1960’lardaki ilk oluşma çabaları, değişen başarı dereceleri ve birbirini izleyen başarısız süreçlerle nitelendirilmiştir (Scheller, 2004, 15). Bu dönemlerde parasal birlik oluşmaya başlayabilecek olmasına rağmen, üç aşamada gerçekleşen ekonomik ve parasal birliğin ilk aşamasının 1990 yılında başladığı görülmektedir (Tanınmış Yücememiş, 2005, 88; Yazgan, 2003, 23; Ülger, 2007, 29 vd.). 1 Temmuz 1990-31 Aralık 1993 tarihleri aralığında yer alan birinci aşamada, üye ülkelerin kendi aralarında veya üçüncü ülkelerle olan sermaye hareketlerinde ve ödemelerinde kısıtlamaların kaldırılması konusunda tüm tedbirlerin alınması kararlaştırılmıştır (Yazgan, 2003, 23).

1 Ocak 1994-31 Aralık 1998 tarihlerini kapsayan ikinci aşama (Maastricht Ant. md. 109e), Avrupa Merkez Bankası’nın kuruluşunu içeren süreçtir. Ülkelerin merkez bankalarını bağımsızlaştırması gerekliliği bu süreçte vurgulanmıştır. Parasal birliğin kurumsal yapısının oluşmaya başladığı aşamada, öncelikle üye ülkelerin ulusal merkez bankası başkanlarından oluşan Avrupa Para Enstitüsü (Maastricht Ant. md. 109f) kurulmuştur (Yazgan, 2003, 23). 1 Haziran 1998 tarihinden itibaren Enstitü görevlerini Avrupa Merkez Bankası’na devretmiştir (Gedikkaya/Gürlü, 1999, 1). Tek paraya geçiş şartlarını 7 devletin sağlamasıyla üçüncü aşamaya geçileceği kararlaştırılmıştır. 1 Ocak 1999 tarihinde bankacılık işlemlerinde topluluğun ortak para birimi Euro’nun kullanılmaya başlanmasıyla üçüncü ve son aşamaya geçilmiştir (Maastricht Ant. md. 109j) (Tanınmış Yücememiş, 2005, 91 vd).

Avrupa Birliği’nin kurucu anlaşmalarında “Ekonomik ve Parasal Birlik” ayrı bir bölüm olarak ele alınmaktadır.¹⁴ Bu bölümde ekonomi politikaları ve para politikaları Birliğin bütünlüğünü sağlama amacıyla kurallara bağlanmıştır. İlgili bölümün parasal birliğe ilişkin maddelerinde, parasal birliği ve fiyat istikrarını sağlamak amacıyla oluşturulmuş olan AMBS’ye ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

2009 yılından bu yana Euro bölgesindeki ülkelerde patlak veren ekonomik krizler, parasal birliğin ve nihai olarak Avrupa Birliği’nin geleceğini tehdit eder hale gelmiştir (Kibritçioğlu, 2011, 4). Birliğin temeli, ekonomik bütünleşme olduğundan, doğaldır ki ekonomik bütünlüğün zarar görmesi Birliğe zarar verecek önemli bir husustur. Bu nedenle, Birlik üyeleri kurmuş oldukları yapıyı korumak için ekonomi politikalarına büyük özen göstermeleri gerekmektedir.

B. Avrupa Merkez Bankası

Merkez bankaları, genel olarak fiyat istikrarını sağlamak üzere, ülke çapında kurulmuş üst bankacılık kuruluşlarıdır (Keskin, 2016, 166; Kaya, 2009, 334). Bu kuruluş amacı gereği, merkez bankalarının bağımsız olması, en önemli nitelikleridir (Turna, 2014, 50; Kaya, 2009, 333; Burtan Doğan/Akbakay, 2016,

¹³ 13-14 Aralık 2007 AB Konseyi Başkanlık Sonuç Bildirgesi’nde ifade edilmiştir. Bildirge için bkz. <http://www.mfa.gov.tr/brüksel-zirvesi-14-aralik-2007.tr.mfa>, 25.10.2020.

¹⁴ Antlaşma metni için bkz. *Avrupa Birliği Antlaşması Ve Avrupa Birliği’nin İşleyişi Hakkında Antlaşma* (2011). T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara: s. 46 vd. E-kaynak için bkz. <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, 05.01.2021.

115 vd; Yazgan, 2003, 63 vd). Avrupa Merkez Bankası, Ulusal Merkez Bankaları örnek alınarak kurulmuş bir yapılanmadır. Yetki alanı, tüm AB üyesi ülkelerden oluşmaktadır. Euro'yu kabul eden ülkeler ise ayrıca Euro Bölgesi'ni oluşturmaktadır. Euro Bölgesi'nde para politikaları konusunda yetkili kurum, Avrupa Merkez Bankası'dır.

AMB, siyasi olmayan bir kurumdur (Akçay/Göçmen, 2012, 231; Yazgan, 2003, 20; Turna, 2014, 50). Bu yapısı, merkez bankalarının bağımsız olmaları gereğine uygundur. Euro'ya ilişkin merkez bankacılığı işlevlerini yerine getirmeye sorumlu olan bu kurum, tüzel kişiliği haizdir. *Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma'nın* 282. maddesinin 3. fıkrasında bu husus ifade edilmiştir: "Avrupa Merkez Bankası tüzel kişiliğe sahiptir. Avronun ihracına izin verme konusunda tek yetkilidir. Yetkilerinin kullanımında ve kaynaklarının idaresinde bağımsızdır...".

AMB, Ekonomik ve Parasal Birliğin ikinci aşamasında, 2 Aralık 1997'de imzalanan Amsterdam Antlaşması ile kurulmuş ve Avrupa Para Enstitüsü'nün yerini almıştır (Turna, 2014, 44; Akçay/Göçmen, 2012, 232). 1 Temmuz 1998 tarihinde resmen göreve başlayan AMB, Euro'nun kullanılmaya başlandığı 1 Ocak 1999 tarihinden itibaren yetkilerini kullanmaya başlamıştır. AMB, Almanya'nın Frankfurt şehrinde yer almaktadır. Bankanın mevcut başkanı, Christine Lagarde'dir. Lagarde'nin 2019 yılında başlayan görev süresi 2027 yılında sona erecektir. AMB Başkanı'nun görev süresi 8 yıldır. Daha önce Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) ilk kadın başkanı olan Lagarde, AMB'nin de ilk kadın başkanıdır.

Ekonomik ve Parasal Birliğin temelini oluşturan AMB, Governörler Kurulu, Yönetim Kurulu ve Genel Konsey'den oluşur. Asıl organlar; Governörler Kurulu ve Yönetim Kurulu'dur. Genel Konsey, Eurosystem ve Ekonomik ve Parasal Birlik dışındaki AB üyesi ülkelerin Merkez Bankaları ile koordinasyonu sağlayan organ olarak görev yapmaktadır (Turna, 2014, 48). Karar alıcı bir organ değildir.

Governörler Kurulu, AMB'nin ana karar alma organıdır. Önemli ve stratejik kararları alır. Yönetim Kurulu'nun 6 üyesi ile Eurosystem'e dâhil ülkelerin Ulusal Merkez Bankaları başkanlarından oluşur (Maastricht Ant. md. 109a/1).

Yönetim Kurulu, günlük kararların alınmasında yetkili karar alma organıdır. AMB'nin işlevsel organı olan Yönetim Kurulu (Akçay/Göçmen, 2012, 239), AMB başkanı, başkan yardımcısı ve para politikası alanında mesleki yeterliliğe sahip 4 üyeden oluşur. Üyelerin görev süreleri 8 yıldır ve tekrar seçilme şansları yoktur. Öte yandan sadece üye devlet vatandaşları Yönetim Kurulu'na üye olabilmektedir (Maastricht Ant. md. 109a/2).

Genel Konsey, Eurosystem ile Eurosystem'de yer almayan üye ülkelerin merkez bankaları arasında kurumsal bağlantı kuran organdır. Eurosystem'in karar alma süreciyle ilişkisi yoktur. Bütün AB üyesi ülkelerin Eurosystem'e dâhil olmasıyla bu konseye gerek kalmayacaktır.

AMB'nin üç önemli özelliği bulunmaktadır: Bağımsızlık, hesap verebilirlik ve şeffaflık (Akçay/Göçmen, 2012, 249; Yazgan, 2003, 63 vd; Cengiz, 2019, 54 vd). Bağımsızlık ile kastedilen, Bankanın politik etkilerden bağımsız olmasıdır. Daha önce vurguladığımız gibi kurumun siyasi bir yönü yoktur. AMB bağımsızlığı; kurumsal bağımsızlığı, yargı bağımsızlığını, karar organları üyelerinin kişisel bağımsızlığını¹⁵, fonksiyonel ve operasyonel bağımsızlığı, finansal ve örgütsel bağımsızlığı ifade eder (Akçay/Göçmen, 2012, 249 vd; Turna, 2014, 46). Kendi bütçesine sahip olan AMB, mali olarak bağımsızdır. Harcamaları, Sayıştay tarafından değil, bağımsız dış denetçiler tarafından yapılır. Bağımsızlığın çeşitliliği ve kuvvetliliği, "...AMB'nin, belki de dünyanın en bağımsız merkez bankası..." olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur (Akçay/Göçmen, 2012, 250). Maastricht Antlaşması'nın 107. maddesi, bağımsızlık özelliği ile aynı doğrultuda hükümler içermektedir.

AMB, hesap verilebilirlik özelliği kapsamında Parlamento'ya, Konsey'e ve Avrupa Komisyonu'na rapor vermekle yükümlüdür. Banka, Parlamento'nun Ekonomik ve Finansal Komitesi'ne yıllık rapor sunmak ve Banka Başkanı Komiteyi yılda dört kez ziyaret etmek zorundadır. Şeffaflık ve hesap verilebilirlik iç içe geçmiş, birlikte değerlendirilen kavramlardır. Komite üyelerinin, AMB Başkanı'na yazılı sorular sorması halinde Başkan cevap vermek zorundadır. Şeffaflığı sağlamak amacıyla, soru ve cevaplar Avrupa Birliği'nin Resmi Gazetesi'nde yayımlanır (Akçay/Göçmen, 2012, 250).

Devlet kurumlarının olması gerektiği gibi, ulusal üstü bir yapılanmanın önemli bir kurumu olan AMB'nin de şeffaf olması, kişilere hukuki güvence sağlayacaktır. Birliğin para politikası konusunda söz sahibi olan kurum, üyelerine karşı şeffaf ve hesap verebilir olduğu müddetçe varlığını koruyacak ve daha güçlü bir parasal birlik teşkil edecektir. Akçay'ın ifadesiyle, *para politikasının hedeflerinin ve bu hedeflere nasıl*

¹⁵ Kişisel bağımsızlığın sağlanabilmesi için, Yönetim Kurulu üyelerinin uzun süreli atanması ve ikinci kez atanamamaları şartı getirilmiştir. Bkz. Akçay/Göçmen, 2012, s. 249 vd.

ulaşılacağına dair bilginin tüm piyasa katılımcılarına açık olması, merkez bankasının itibarını güçlendirmektedir (Akçay/Göçmen, 2012, 250).

C. Eurosystem

Maastricht Anlaşması'nda tüm AB üyesi ülkelerin Parasal Birliğe dâhil olması ve ortak para birimi Euro'yu kullanmaları öngörülmekle birlikte, Danimarka, İngiltere ve İsveç bu sisteme karşı direnmiş ve dâhil olmamışlardır. Bu nedenle Antlaşmanın öngördüğü, tüm üye ülkelerin merkez bankalarını kapsayan AMBS dışında bir isimlendirmeye ihtiyaç duyulmuştur. AMB'nin en üst karar organı olan Guvernörler Kurulu, karmaşayı önlemek için Kasım 1998'de Eurosystem terimini kullanma kararı almıştır (Akçay/Göçmen, 2012, 241).

Eurosystem, Parasal Birliğe katılmamış olan ülkeleri de kapsayan AMBS dışında, sadece Parasal Birliğe katılmış ve Euro'yu kullanmaya başlamış ülkelerin merkez bankalarının dâhil olduğu bir sistemi ifade etmektedir (Akçay/Göçmen, 2012, 241; Yazgan, 2003, 37 vd). Antlaşmayla öngörülen sistem AMBS olmakla birlikte, tüm üyelerin birliğe dâhil olmamalarının pratik sonucu olarak isimlendirmede bir ayırım yapılması ihtiyacı duyulmuştur. Eurosystem, güncel haliyle, AMB ve Euro'yu kullanan 19 ülkenin ulusal merkez bankalarından oluşmaktadır.

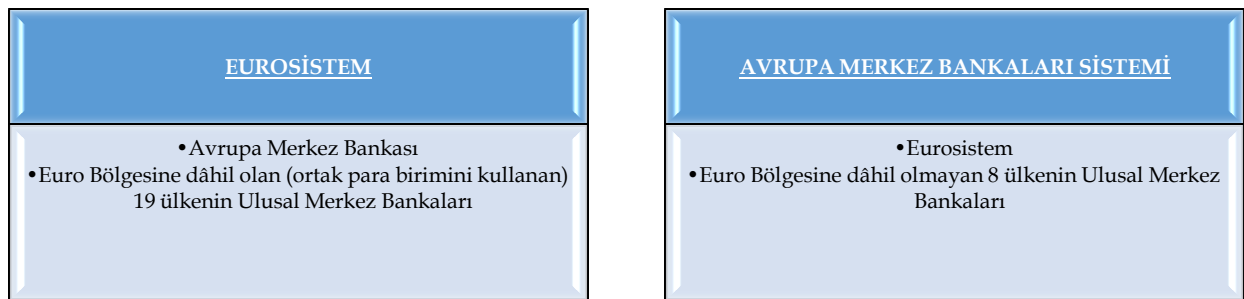
Eurosystem, bu yapılanma sonucu aslında AMBS'nin esas fonksiyonunu yerine getirmektedir. AMBS ile öngörülen yapı, bugün Eurosystem'in sahip olduğu yapıdır. Birliğin tüm üyeleri Parasal Birliğe tamamen dâhil olup ortak para birimini kullanmaya başlarsa Eurosystem ve AMBS tamamen örtüşecektir.

Eurosystem, Parasal Birliğin karar alıcı mekanizmasını oluşturmaktadır. Bu nedenle Eurosysteme dâhil olmayan ülkeler, karar alma süreçlerine katılamamaktadırlar. Bu ülkeler, kendi para politikalarını uygulamaya devam etmektedirler ve Euro bölgesiyle ilgili söz sahibi değildirler.

D. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi

Avrupa Merkez Bankaları Sistemi, Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Birliği'ne üye devletin Ulusal Merkez Bankalarından oluşmaktadır (Maastricht Anlaşması md. 106). Avrupa Merkez Bankası ve Birliğe üye devletlerin Ulusal Merkez Bankaları, tüzel kişiliğe sahip olmakla birlikte, AMBS'nin ayrı bir tüzel kişiliği bulunmamaktadır (Scheller, 2004, 42; Turna, 2014, 45).

AMBS, Euro'yu kabul etsin ya da etmesin, Avrupa Birliği'ne üye olan bütün ülkelerin Ulusal Merkez Bankalarını kapsamaktadır. Eurosystem ise, Avrupa Merkez Bankası ve Euro alanına dâhil olan ülkelerin Ulusal Merkez Bankalarından oluşmaktadır. Ancak AMBS, hem Eurosystemi (AMB ve Euro kullanan ülkelerin Ulusal Merkez Bankaları) hem de Euro alanına dâhil olmayan diğer AB üyesi ülkelerin merkez bankalarını kapsamaktadır (Maastricht Anlaşması md. 282; Turna, 2014, 44; Akçay/Göçmen, 2012, 242).¹⁶

Şekil 1: Eurosystem ve AMBS

Kimi AB üyesi ülkeler, şartları sağlayamadığından kimileri ise özel birtakım sebeplerle Ekonomik ve Parasal Birliğin dışında kalmışlardır. Geçmiş süreçte Danimarka ve İngiltere, Maastricht Anlaşmasına göre özel statüye sahipti (Akçay/Göçmen, 2012, 241). İki ülke, halkın Euro'ya geçmeyi istemesiyle Birliğe dâhil

¹⁶ Euro kullanan Avrupa Birliği ülkeleri: Avusturya, Belçika, Kıbrıs, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Malta, Hollanda, Portekiz, Slovakya, Slovenya, İspanya. Bu ülkeler AMB yanında Ulusal Merkez Bankaları Eurosystem'e dahil olan ülkelerdir. Euro kullanmayan, dolayısıyla Ulusal Merkez Bankaları Eurosysteme dahil olmayan ancak AMBS'ne dâhil olan ülkeler: Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Macaristan, Polonya, Romanya, İsveç. Bkz. <https://www.ecb.europa.eu/euro/intro/html/index.en.html>, 08.01.2021.

olma ayrıcalığına sahipti. Bunun dışında Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Hırvatistan, İsveç, Macaristan, Polonya ve Romanya henüz Birliğe dâhil olmak için gereken şartları sağlayamamışlardır.¹⁷ Sisteme en son dâhil olan (1 Ocak 2015) Ulusal Merkez Bankası Litvanya Merkez Bankasıdır (The Bank of Lithuania). Ülkeler, Euro bölgesine katıldıkları anda Merkez bankaları otomatik olarak Euro sisteme dâhil olmaktadır. 27 üyeli Avrupa Birliği'nde şu an 19 ülke AMBS içerisinde yer almaktadır. Yukarıda yer verdiğimiz gibi sisteme dâhil olmayan 8 ülkeden 7'si henüz gereken şartları sağlayamamıştır.

Avrupa Birliği'nin para politikaları çerçevesinde kurulmuş olan Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin temel olarak üç amacı vardır¹⁸:

1. Merkez bankacılığının temel hedefi olan fiyat istikrarını Euro bölgesinde korumak,
2. Coğrafi anlamda geniş bir Euro bölgesi oluşturmak ve Ulusal Merkez Bankaları ile ulusal bankacılık kuruluşları arasında geçmişten süregelen ilişkileri sağlamak,
3. Euro bölgesinde birden fazla millet, dil ve kültürün kaynaşmasını sağlamaktır.

Ulusal Merkez Bankaları, uluslar üstü bir kuruluş olan Avrupa Merkez Bankası'ndan daha etkili bir biçimde üçüncü amaca hizmet edecektir. Bu nedenle birlik bünyesinde faaliyet gösterecek tek bir uluslar üstü Merkez Bankası yerine, Ulusal Merkez Bankalarını da içeren ortak bir sistem kurulmuştur.

Tek para politikasını tanımlamak ve uygulamakla görevli olan AMBS, aynı zamanda döviz işlemlerini yürütmek, para birliğine katılan ülkelerin döviz rezervlerini tutmak ve yönetmek ve ödeme sistemlerinin etkin işlemlerini sağlamakla görevlidir (Gedikkaya/Gürler, 1999, 4 vd). Bu görevler, sistemde yer alan AMB ve Ulusal Merkez Bankaları tarafından birlikte yerine getirilir.

IV. AVRUPA MERKEZ BANKASI KARARLARI

Parasal birlik çerçevesinde oluşturulan, tüzel kişiliğe sahip AMB, Euro bölgesindeki para politikaları konusunda yetkili tek karar merciidir. Ulusal Merkez Bankaları mevcudiyetlerini korumakla birlikte, ortak para birimi olan Euro üzerindeki tüm haklar AMB'ye aittir.

Temel hedefi Euro bölgesinde fiyat istikrarını sağlamak olan AMB, kararlarını bu hedef doğrultusunda almaktadır. Fiyat istikrarı, Maastricht Anlaşması'yla öngörülen serbest rekabete dayalı piyasa ekonomisini gerçekleştirebilmek bakımından büyük önem taşımaktadır. Fiyatların dalgalı bir seyir göstermesi, serbest piyasa ekonomisinin işlevine zarar verecektir (Yazgan, 2003, 40). AMB, bu zararı önlemek adına, gerektiğinde yapacağı müdahalelerle fiyat istikrarını dengelemelidir.

AMB, Maastricht Antlaşması ve AMBS statüleri uyarınca, hukuki düzenlemelerle kendisine verilen görevleri yerine getirebilmek için, Maastricht Antlaşması md. 108a/1 çerçevesinde;

- Tüzük çıkarabilir,
- Karar alabilir,
- Tavsiye ve görüş sunabilir.

Tüzükler genel kapsamlı olup, bütün unsurları ile uyulması zorunlu kararlardır. Üye devletlerin tümünde doğrudan uygulanabilir (md. 108/2). Tavsiye ve görüşler, bağlayıcılık noktasında tüzüklerden farklıdır. Bunların bağlayıcılıkları yoktur. AMB'nin verdiği tavsiye ve görüşler yol göstericidir, uyulması zorunlu değildir (md. 108/2). Kararlar ise, gönderilen muhataplar için bütün unsurları ile zorunludur (md. 108/2). Karar, tavsiye ve görüşlerin yayımlanması AMB'nin isteğine bağlıdır. Madde bu konuda yayımlanabilir ifadesine yer vererek AMB'yi belirleyici kılmıştır (md. 108/2).

Md. 108/3'e göre, Avrupa Merkez Bankası md. 106/6 uyarınca tüzüklere ve kararlara saygı gösterilmemesi halinde, işletmeleri para ve itaatsizlik cezalarına çarptırabilir. AMB'nin tüzük ve kararları uyulması zorunlu düzenlemeler olup, bunlara uyulmasını sağlamaya yönelik yaptırımların Maastricht Anlaşması ile tanındığını görmekteyiz. Md. 109'a göre, AMB, danışılan konularda Konseye danışma kararları sunmaktadır. Örneğin, döviz kuruna ilişkin resmi anlaşmalar yapabilmek yetkisini kullanırken Konsey'in AMB'ye danışması gerektiği ilgili maddede düzenlenmiştir. Konsey, danıştıktan sonra anlaşma yapabileceğine göre, konsey bakımından danışma kararlarının bağlayıcı olduğu sonucuna varmak mümkündür (md. 109/1).

Üye devletler, bütünleşme amacı çerçevesinde, para politikaları konusunda uluslar üstü nitelikteki ilgili kuruma yetki devrinde bulunmuşlardır. Bu çerçevede, üstün yetkili Bankanın aldığı kararlar doğrultusunda hareket edeceklerini de peşinen kabul etmişlerdir. AMBS geçerli olduğu coğrafi alanda, ortak

¹⁷ <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/html/index.en.html>, 25.10.2020.

¹⁸ <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/escb/eurosystem-mission/html/index.en.html>, 25.10.2020.

para birimi ve ortak pazara ilişkin AMB tarafından alınacak tüm tedbir ve kararlara uyulacağı yetki devriyle kabul edilmiştir.

Yazgan'ın ifadesiyle, "...tarihi süreç içerisinde bütünleşme hareketinin, başlangıçtan beri kendine özgü bir hukuki tabana dayandığı görülmektedir. Uluslararası hukuktan farklı bu hukuki yapı, Birlik'e üye devletlerin, bazı alanlarda, egemenliklerinden kaynaklanan yetkilerinden vazgeçmelerinin ve bu yetkilerini uluslar üstü nitelik taşıyan organlara devretmelerinin bir sonucu olarak doğmuştur." (Yazgan, 2003, 14 vd). Tüzel kişiliği haiz olan AMB ve Ulusal Merkez Bankaları arasındaki hukuki ilişkiler, ulusal merkez bankalarının para politikasına ilişkin birtakım yetkilerini AMB'ye devretmeleri Ulusal Merkez Bankaları çerçevesinde sürmektedir.

V. SONUÇ VE ÖNERİLER

Avrupa Birliği bölgesinde ortak para birimini oluşturup korumayı ve düşük enflasyonu sağlamayı amaçlayan Parasal Birlik, Avrupa Merkez Bankası tarafından sağlanmaktadır. Üye devletler, Avrupa Merkez Bankası'na devrettikleri bu yöndeki yetkileri dışında, elbette mali politikaların oluşturulmasında etkindirler.

AMB, Parasal Birliğin temel organıdır. AB sürecinde üç aşamadan geçilerek ulaşılan bir ekonomik ve parasal birlik söz konusudur. Ülkelerin kendi para birimlerinden vazgeçerek Birliğin ortak para birimi olan Euro'yu kullanmaya başlamasıyla, mal ve hizmetlerin ülkeler arasında serbest dolaşımı kolaylaşmış, para transferleri noktasında maliyetler düşmüş, rekabet gücü aynı para biriminin kullanılması nedeniyle artmış ve bu da firmaların piyasada etkinliğini sağlamıştır. Bu durumlar ise, ekonominin zenginleşmesine ve gelişmesine yol açmıştır. Öte yandan ortak para biriminin geleceğinin belirsizliği, zamanla sistemde tıkanmalara yol açmıştır. Yükselişe geçen ilk on yılın ardından yaşanan finansal kriz ekonomik gelişime çeşitli zararlar vermiştir. Ancak AB'nin kurulmasındaki ekonomik, sosyal ve siyasal bir birlik kurma amacına hizmet etme bakımından Parasal Birliğin önemi barizdir. Euro bölgesinde para politikalarının her üye devletinin kendi Merkez Bankası tarafından belirlenmesi, amaçlanan bu birliğe imkân vermezdi. İfade etmek gerekir ki, birliğin oluşturulmasındaki amaca para politikası bakımından AMB ve AMBS en iyi şekilde hizmet etmiştir. Sistemde yalnızca Avrupa Merkez Bankası'nın değil, üye devletlerin Ulusal Merkez Bankalarının da yer alması, kararların uygulanması bakımından sorunlar yaşanmamasına bir sebeptir.

Ekonomik, sosyal ve siyasal bütünleşme amacıyla oluşturulan Avrupa Birliği, kuşkusuz başarıya ulaşmıştır. Bugün 27 üyeli, kendine ait parlamentosu, karar mekanizmaları, idari kurumları olan uluslar üstü bir birliktir. Ancak Birliği oluşturmakla misyonun tamamlandığı söylenemez. Asıl mesele, Birliğin devamını sağlayabilmektir. Ekonomik birlik oluşturularak çıkarılan bu bütünleşme yolunda, bir arada kalabilmenin temeli birliğin bu temel boyutunu muhakkak korumaktır. Elbet sosyal ve siyasal çerçevede elde edilen kazanımların korunması da birliğin devamı açısından önemlidir. Ancak sosyal ve siyasal alanda bütünleşmenin sağlanabilmesi öncelikle ekonomik bütünleşmenin korunmasına bağlı olduğundan birliğin devamının sağlanması ekonomik bütünleşmenin öncelikle korunmasına bağlıdır.

AMB, üye tüm devletlerin Euro sisteme dâhil olmasıyla daha da güçlenecektir. Özellikle Danimarka ve İsveç'in ayrıcalıklı durumlarından vazgeçmesi ve Euro sisteme dâhil olmaları, Euro'nun kullanım alanını genişletecek, böylece daha çok işlem gören Euro'nun değerlenmesi sağlanacaktır. Ancak belirtmek gerekir ki; 31 Ocak 2020'de İngiltere'nin AB'den ayrılması (1 Şubat 2020 itibarıyla yürürlüğe giren Çekilme Anlaşması ile başlayan çekilme süreci, 31 Aralık 2020'de tamamen sona ermiştir.), Euro'nun dolaşımında olduğu coğrafi alanın İngiltere bazında genişlemesi ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Bu gelişme sonucu AB ve İngiltere açısından ekonomik birtakım sonuçların doğacağı aşikârdır. Üyeliği sırasında Euro sisteme dâhil olmayan İngiltere'nin üyelikten ayrılmasının, karşılıklı olarak birbirinden fayda elde eden İngiltere ve AB açısından zarar doğuracağı muhakkaktır. Genel merkezleri Londra'da bulunsun ya da bulunmasın AMBS'ye üye ülke bankalarının görev noktasında AMB ile yaşayacakları çatışmanın vurgulanması gereği, İngiltere'nin ayrılış sürecini göz önünde bulundurmamak gereklidir.

Parasal Birlik çerçevesinde, tüzel kişiliğe sahip bir kurum olarak oluşturulan AMB, tüzük çıkarabilir, karar alabilir, tavsiye ve görüş sunabilir. Çıkardığı tüzük ve aldığı kararlar üye ülkeler bakımından bağlayıcı olmakla birlikte, tavsiye ve görüşler bağlayıcı nitelikte değildir.

KAYNAKÇA

- Akbakay, Zeki (2018). Avrupa Merkez Bankası'nın Para Politikası: Fiyat İstikrarının Niceliksel Tanımı ve İki Sütunlu Analiz Yaklaşımı. *Balkan Journal of Social Science*, C. 7, S. 14, s. 1-13.
- Akçay, Belgin/Bilgin A. Aslı (2017). Brexit: Nedenleri ve İngiltere Ekonomisine Olası Etkileri. *Avrupa Birliği Üzerine Yazılar*, Derleyen: Belgin AKÇAY/ Aylin EGE. Ankara: Seçkin Yayınları, s. 223-264.

- Akçay, Belgin/Göçmen, İlke (2012). *Avrupa Birliği (Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar)*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma* (2011). T.C. Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği. Ankara: E-kaynak için bkz. <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf>, 05.01.2021.
- Atay, Ethem Ender (1998). Avrupa Birliği Üyesi Olmanın Vatandaşlara Tanımış Olduğu Belli Başlı Haklar. *GÜHFD*, C. II, S. 1-2, s. 230-263.
- Bayram, Mehmet Hanifi (2010). Lizbon Antlaşması: Parlamentoların Avrupa Birliği Karar Alma Sürecindeki Yeni Rolü. *Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi*, C. 6, S. 24, USAK Yayınları, s. 77-89.
- Burtan Doğan, Bahar/Akbakay, Zeki (2016). Merkez Bankası Bağımsızlığı ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, s. 113-135.
- Cengiz, Vedat (2019). Merkez Bankalarının İletişimi ve Para Politikası: Avrupa Merkez Bankası Örneği. *Balkan Journal of Social Science*, C. 15, S. 8, s. 53-59.
- Gedikkaya, Türkan/Gürler, Cihangül (1999). *Ekonomik Parasal Birlik Hazırlıkları ve Avrupa Merkez Bankası*. Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Yayınları.
- Kaya, Zekayi (2009). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının Bağımsızlığı ve Para Politikası. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 25, s. 333-344.
- Keskin, Mehmet Hakan (2016). *Avrupa Birliği El Kitabı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kılıcı, Esra N. (2012). Avrupa Merkez Bankası'nın Finansal Krizdeki Rolü. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum Dergisi*, C. 1, S. 1, s. 163-174.
- Kılıcı, Esra N. (2018). Brexit; Birleşik Krallık ve Euro-Bölgesi Açısından Sonuçlarının Değerlendirilmesi. *Sakarya İktisat Dergisi*, C. 7, S. 1, s. 1-26.
- Kibritçioğlu, Aykut (2011). Avro'nun Geleceğinin AB'nin Geleceği Üzerindeki (Olası) Etkileri. *Ekonomik ve Parasal Birlik, Kriz ve Avrupa'nın Geleceği" Semineri*, İstanbul: Sunuma ilişkin e-kaynak için bkz. <http://kibritcioglu.socionet.ru/files/IKV-Kibritcioglu-20110125.pdf>, 05.01.2021.
- Önüt, Lale Burcu (2017). *Avrupa Birliği Hukukunun Üye Devletlerde Uygulanması*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Scheller, Hanspeter K. (2004). *The European Central Bank History, Role and Functions*. Frankfurt: European Central Bank Press.
- Tanınmış Yücememiş, Başak (2005). *Parasal Birlik, Avrupa Merkez Bankası ve Türkiye'ye Yansımaları*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Tezcan, Ercüment (2001). *Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Turna, Fatma (2014). Geçmişten Günümüze Merkez Bankaları ve Modern Merkez Bankacılığının Bir Örneği: Avrupa Merkez Bankası. *Journal of Life Economics*, C. 1, S. 1, s. 41-56.
- Ülger, İrfan Kaya (2007). *Avrupa Birliği'nin ABC'si*. Sinemis Yayınları.
- Yazgan, Arzu (2003). *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının Avrupa Merkez Bankaları Sistemine Uyumunu*. Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası, Ankara.
- <https://www.ab.gov.tr/index.php> (Avrupa Birliği Başkanlığı Resmi İnternet Sayfası).
- <http://www.ecb.europa.eu/> (Avrupa Merkez Bankası Resmi İnternet Sayfası).